

ÜNİYE'DE TÜRK VARLIĞININ BAŞLANGICI ÜZERİNE
ON THE BEGINNING OF THE TURKISH PRESENCE IN ÜNİYE

Rukiye SATAN SÖNMEZ

Yüksek Lisans Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Tarih Ana
Bilim Dalı

M.A. Candidate, Ondokuz Mayıs University, Institute of Graduate Studies, Department of History

rkystnsnmz@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-1948-4338

OANNES

Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi – International Journal of Ancient History

3/1, Mart - March 2021 Samsun

E-ISSN: 2667-7059 (Online)

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/oannes>

Makale Türü-Article Type : **Araştırma Makalesi-Research Article**
Geliş Tarihi-Received Date : **11.02.2021**
Kabul Tarihi-Accepted Date : **12.03.2021**
Sayfa-Pages : **177 – 187.**

This article was checked by Viper or

Atıf – Citation: SATAN SÖNMEZ, Rukiye, “Ünye’de Türk Varlığının Başlangıcı Üzerine”, *OANNES – Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3/1, Mart 2021, ss. 177 – 187.

ÜNYE'DE TÜRK VARLIĞININ BAŞLANGICI ÜZERİNE ON THE BEGINNING OF THE TURKISH PRESENCE IN ÜNYE

Rukiye SATAN SÖNMEZ

Öz

Orta Karadeniz bölgesinde yer alan Ünye tarih boyunca farklı topluluklara ev sahipliği yapan bir cazibe merkezidir. Ünye ilçesi coğrafi olarak 41 derece kuzey paraleli ve 37 derece doğu meridyenleri arasında yer alır. Ordu ili sınırları içerisinde yer alan Ünye, İl'in en büyük ilçesidir. Ünye İlçesinin iskâna açılması tarih öncesi devire denk gelmektedir. Bölgede bulunan arkeolojik veriler ile alt Paleolitik döneme işaret eden kalıntılar ele geçmiştir. Ünye'nin bilinen ilk ahalişi Gaşkalar olmakla beraber onlar hakkında bilgiler sadece Hitit kaynakları ile sınırlıdır. Ünye'ye Türk yerleşimi açısından yapılan genel değerlendirmeler Anadolu'nun fethi 1071 tarihi ile başlatılmaktadır. Ancak bu genel söylemin aksine Karadeniz bölgesinde ve Ünye'de varlığı bilinen ilk Türk topluluğu Kimmerlerdir. Orta Asya kökenli olan Kimmerler çeşitli sebepler ile yerlerinden oynatılarak Kafkaslar üzerinden Anadolu topraklarına yönelmişlerdir. Onların Türklüğü meselesi tartışılırken özellikle son yıllarda çıkan arkeolojik buluntular Kimmerlerin Türk olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kimmerlerin Karadeniz sahasında bıraktığı izler Amasya, Ünye ve kazılarında görülmektedir. Kimmerlerin ardından gelen bir diğer Türk unsuru ise İskitlerdir. İskitler çok geniş bir coğrafyaya yayılmakla kalmamış döneminde ki bütün toplulukları etkileyerek kendilerinden uzunca bir süre

Abstract

Located in the Middle Black Sea region, Ünye is an attraction center that has hosted different communities throughout history. Ünye district is geographically located between 41 degrees north parallel and 37 degrees east meridians. Ünye, located within the borders of Ordu province, is the largest district of the province. The opening of Ünye District to settlement coincides with the prehistoric period. Archaeological data found in the region and ruins indicating the lower paleolithic period were found. Although Ünye's first known inhabitants were Kashkas, the information about them is limited only to Hittite sources. General evaluations made in terms of Turkish settlement in Ünye started with the conquest of Anatolia in 1071. However, contrary to this general discourse, the first Turkish community known to exist in the Black Sea region and Ünye were the Cimmerians. Cimmerians of Central Asian origin were displaced for various reasons and turned to Anatolian lands through the Caucasus. While the issue of their Turkishness is being discussed, especially the archaeological findings in recent years prove that the Cimmerians are Turkish. The traces left by Cimmerians in the Black Sea area can be seen in Amasya and Ünye their excavations. Another Turkish element that came after the Cimmerians is the Scythians. The Scythians did not only

bahsettirmişlerdir. İskitler bölgeyi terk etmeden görülen farklı topluluklar ise Yunan kolonileridir. Yunan kolonileri bölgeye daha çok ticari amaçlı gelmişlerdir. Bu süreçte yazılan İlkçağ kaynakları Karadeniz bölgesi ve burada yaşayan halklardan bahsetmektedir.

spread over a very wide geography, but also influenced all the communities in their period and made themselves talk for a long time. The different communities seen before the Scythians leave the region are the Greek colonies. Greek colonies came to the region mostly for commercial purposes. Ancient sources written in this process mention the Black Sea region and the people living here.

Anahtar Kelimeler: Gaşkalar, Kimmerler, İskitler, Ünye, Orta Karadeniz Bölgesi.

Keywords: Kashkas, Cimmerians, Scythians, Ünye, Middle Black Sea Region.

Extended Abstract

Located in the Middle Black Sea region, Ünye is an attraction center that has hosted different communities throughout history. Ünye district is geographically located between 41 degrees north parallel and 37 degrees east meridians. Ünye, located within the borders of Ordu province, is the largest district of the province. Since it is located in the middle of Ordu and Samsun cities, it is in intensive communication with the two cities.

The opening of Ünye District to settlement coincides with the prehistoric period. With archaeological data found in the region, ruins indicating the lower paleolithic period were discovered. In addition, as a result of the drilling works carried out in Ünye's Tozkoparan locality, traces of the Chalcolithic Age and the Early Bronze Age as well as the Upper Paleolithic period were observed. Although Ünye's first known inhabitants were Kashkas, the information about them is limited only to Hittite sources. According to the Hittite sources, it was understood that the Kashkas were communities from the North, they lived in tribes and they were described as godless. The Hittites, who struggled against the Kashkas, built walls to protect their cities. Although there is no definite information about the region where the Kashkas live, their religion, language and race, it is known that they lived in the Middle Black Sea region and Ünye.

General evaluations made in terms of Turkish settlement in Ünye started with the conquest of Anatolia in 1071. However, contrary to this general discourse, the first Turkish community known to exist in the Black Sea region and Ünye were the Cimmerians. Cimmerians, originating from Central Asia, left their places due to the turmoil in Central Asia and migrated to the west, came to Anatolia by turning to the Caucasus and then to the south. While the issue of Turkishness is being discussed, archaeological findings especially in recent years prove that the Cimmerians are Turkish. The traces left by Cimmerians in the Black Sea area can be seen in Amasya and Ünye their excavations. There are horse burials, iron swords and typical arrowheads in the kurgan burial chambers in Amasya Gümüşhacıköy. The descriptions on the phiale silver pot obtained in the Ünye excavations point to the traces of the Cimmerians in this region. The mountain goat motif pictured on this bowl in Ünye is one of the symbols seen in the geography of the Turks from the Chinese border to the Danube River for centuries. In this sense, the silver pot uncovered proves the first Turkish presence in the region and the Turkishness of the Cimmerians.

Cimmerians did not stay in this geography for a long time and retreated further north to Crimea. Another Turkish element that came after the Cimmerians is the

Scythians. Different theses have been presented regarding the origin and names of the Scythians. There are different views of their origin as an Iranian, Slavic and Turanian community. However, studies and archaeological findings in recent years reveal that their origin is the Turkish community of Central Asian origin. The Scythians did not only spread to a wide geography during their lifetime, but also influenced all the communities in their period and made themselves talk for a long time. The Scythians in the Anatolian geography from which they came after the Cimmerians had struggles with the powerful states of the period. It is known that the Urartians, one of the states they struggled with, collapsed and then fought with Assyria and Medes. The existence of some community of the Scythians in the Black Sea region was written by the authors of the Ancient Age. In addition, the findings obtained as a result of excavations in the Black Sea region show that they lived in the region. As a result of the archaeological studies carried out in Terme, Salıpazarı and Mesudiye in the surrounding districts of Ünye, which have been found in recent years, besides the runic inscriptions, the mountain goat motif that defines the Turks has been found. So the first Turkish settlement Ünye and the neighbourhood starting with Cimmerians, has consolidated with Scythians. The ruins remained from Scythians, fairly increases and concretizes the oldest Turkish traces in the region.

The commercial colonies that emerged when Scythians were dominating the region is one of the important milestones of history of the region. With these colonies, the North and South coasts of Black Sea have been opened to international business. Moreover, they ensured us to learn the presence of Scythians in the region by their inscription about the communities in the region. In the mentioned sources, Ksenophon's work titled "The Return of the Ten Thousands" contains his observations with the region. He mentions the city of Ordu today, in which Ünye was located during his travel, as Kotyora. Ksenophon gives information about the community, lifestyles and geography of the region. While he said that this is a colonial city of Sinope, he explained the behavior of the people in the region towards them. He stated that the people of the region did not treat them humanely and helpfully and that they also became aggressive against this attitude. Our source, mentioned after Ksenophon, tried to show the mentioned places on the map while defining the Black Sea region in his work titled Black Sea Travel by Arrianus. While the name of Ünye was mentioned as Oinoe in the work of Arrianus, a stream was mentioned. Along the coast are the mentioned castles. Again, one of the mentioned works, the definition of the region was made in the work named Strabo's Geography and it was stated that the Black Sea coast came under Roman rule after it was mentioned as colonial cities. In addition, after mentioning Themiskyra, Terme and Çarşamba towns in his work, Strabon mentioned a settlement and community named Sidene. He mentions that this place is a fertile plain although not as well watered as Themiskyra and has castles along the coast. Since the exact location of the mentioned Sidene plain is unknown, it is thought that this place is in Ünye or Bolaman district.

Giriş

Ünye, Orta Karadeniz bölgesi içerisinde yer alan Ordu ilinin ilçelerinden birisidir. İlçe 41 derece kuzey paraleli ve 37 derece doğu meridyenleri arasındadır. Ordu ilinin en büyük ilçesi olup kuzeybatısında yer alır. Doğusunda Fatsa, batısında Terme, güneyinde Çaybaşı, Akkuş ve Kumru ilçeleriyle komşudur. İlçenin yüzölçümü yaklaşık 440 km² günümüz nüfusu ise yaklaşık 69.250'dir. İlçenin Ordu il merkezine uzaklığı 76 kilometre,

Samsun il merkezine uzaklığı ise 86 kilometredir. Bu özelliği ile her iki il merkeziyle de yoğun bir iletişim halindedir. Karadeniz bölgesinin dağlık yapısına uygun olarak Ünye'deki dağlar kıyıya paralel olarak uzanır. Bu dağ silsilesi akarsular tarafından derin bir şekilde yarılmış olup, belirgin bir şekilde eğimli ve engebeli bir topografyaya sahiptir. Çok sayıda ırmak, çay ve derelerin bu dağların içinde açtıkları derin vadiler ile denize doğru ilerlemektedir.

Karadeniz bölgesi tarih boyunca pek çok farklı topluluğa ev sahipliği yapmıştır. Bu topluluklardan bazılarının izleri günümüze kadar devam ederken bazılarının kalıntıları müzelerde sergilenen topluluklar halini almıştır. Ünye'ye yerleşen Türklerin Anadolu'ya dolayısıyla da bu bölgeye gelişi genel kanı olarak Selçuklular dönemi ile birlikte başlatılmaktadır. Oysaki son yıllarda ele geçen bilgi ve belgeler gerçeğin böyle olmadığını ortaya çıkarır niteliktedir. Hal böyle olunca Ünye'ye Türk yerleşiminin tarihi gelişimini bir kere daha gözden geçirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Ünye Orta Karadeniz bölgesinde ki en eski yerleşim yerlerinden birisidir. Bunun sebebi bölgenin insan yaşamına elverişli coğrafi konumudur. Bitki örtüsü, yeryüzü şekilleri ve bağlantı yolları burayı bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Orta Karadeniz kıyısındaki pek çok yerleşim yeri bu tür özellikleri dolayısıyla tarih öncesi dönemden itibaren iskâna açılmıştır.¹

Ünye'deki en eski insanlık izleriyle ilgili olarak yapılan kazılarda Yüceler köyü Cevizdere mevkiinde Alt Paleolitik döneme ait önemli bulgular ele geçirilmiştir.² Burada ortaya çıkan el baltası Orta Karadeniz'in döneme ait bilinen en eski buluntusudur.³ Ünye'nin Tozkoparan mevkiinde yapılan araştırmalarda yine elde edilen kalıntılara göre kazıyıcıların Orta ve Üst Paleolitik döneme ait olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca burada yapılan sondaj faaliyetleri sonucunda Kalkolitik Çağ ve ilk Tunç çağına ait izler görülmektedir.⁴

Bölgenin iklim şartları ve coğrafi yapısı sebebiyle kazı çalışmalarında yeterince malzeme çıkmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte bu tür araştırmaların artmasıyla bölgeye yerleşimin daha ayrıntılı bir şekilde anlaşılacağı de açıktır.

Tarihi kayıtlarda Ünye'de yaşadığı bilinen ilk topluluk Gaşka/Kaşkalar'dır. Hitit yazılı metinlerinden elde edilen bilgilere göre Gaşkalar, MÖ II. binde Karadeniz bölgesine hâkim olmuşlardır. Hititlerin kuzeyinde kalan bölgede varlıklarını sürdüren Gaşkalar hakkında ilk ve sınırlı bilgiler Hititlerin dua metinleri ve anlaşmalarında geçmektedir.⁵ Bu kaynaklarda Gaşkaların saldırılarına karşı surlar inşa eden Hititler başarılı olamamışlardır. Sebep olarak Karadeniz coğrafyasının yüksek dağları ve zorluğu gösterilmiştir. Gaşkaların boylar halinde yaşaması ve birbirinden bağımsız saldırılar düzenlemesi Hititleri epey zor durumda bırakmıştır. Hititler yaşadığı zorluklardan kurtulmak için çareyi tanrılarına yakarmakta

¹ Emir, 2012: 10.

² Kökten, 1962: 276.

³ Aktaş, 2018: 27.

⁴ Özsait, 2007: 295.

⁵ Pehlivan, 1991: 1-42.

bulmuşlardır. Bu yakarışlarda tanrı tanımaz olarak bahsettikleri Gaşkaların, tanrılarını yıktıkları, köylerini yaktıkları ve insanlarını köle yaptıklarından bahsedilmektedir. Hitit metinlerinde Gaşkaların savaşçı özellikleri ve isimleri ve az da olsa yaşam tarzlarına dair bilgiler yer almaktadır. Bu metinlerde Gaşkaların göçebe bir topluluk olduğu, hayvancılık ve dokumacılıkla uğraştıkları anlaşılmaktadır. Yine onların merkezi bir devlet yapısına sahip olmadığı, boylar halinde yaşadıkları Hitit belgelerine yansımıştır. Ancak kaynaklar Gaşkaların etnik kökeni, dilleri ve dinleri hakkında yeterince bilgi içermediği için bu konuda çok fazla bir şey söylenemez.⁶

Gaşkalar, II. Sargon döneminde yani MÖ 722-705 arasındaki bir tarihte Karadeniz bölgesinin boşaltarak Dicle boyları ve Kızılırmak'ın güneyindeki sahaya inmişlerdi.⁷ Böylece Hititler zamanından bu tarihe kadar Ünye'nin Gaşka hâkimiyetindeki yerlerden birisi olduğu bellidir. Ancak o zamanlarda Ünye'nin yerleşime açılıp açılmadığı hususunda mevcutta elimizde bir bilgi ya da belge mevcut değildir. Haliyle buradaki Gaşka hâkimiyetinin içeriğini değerlendirirken bu hususu göz önünde tutmamız gerekir.

Ünye'de Türk Varlığının Başlangıcı

Gaşkalarından sonra Ünye'ye yerleşen ikinci topluluk Kimmerlerdir. Kimmerlerin kimliği ve Ünye ile bağlantıları bizim bu çalışmamız açısından çok önemlidir. Çünkü burada ortaya koyacağımız tezde Kimmerleri Ünye'ye yerleşen ilk Türkler olarak kabul etmekteyiz.

Dünyada diğer pek çok eskiçağ topluluğu gibi Kimmerler üzerine de etraflıca araştırmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda onların kökeni, anayurdu, siyasi tarihleri, sosyal, kültürel ekonomik ve dini yapıları üzerine çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Ancak özellikle Taner Tarhan'ın yaptığı çalışmalar Kimmerlerin Türklükle ilgileri konusunda önemli bir yol gösterici olmuştur. Taner Tarhan'a göre Kimmerler Orta Asya kökenli ve Türk kültürünün ilk temsilcileri olarak kabul edilir. Bu görüşü destekleyen yazılı kaynakların ve arkeolojik malzemelerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır.⁸

Kimmerler bugünkü Macaristan'dan Çin Seddi'ne kadar uzanan bozkıra hâkim olan ilk göçebe kavimdir.⁹ Kimmerlerin Anadolu'ya gelişi Orta Asya'da meydana gelen nüfus hareketlilikleri ile ilgilidir. MÖ XI. yüzyıldan beri Orta Asya'da varlığı bilinen ve IX. yüzyılda bölgenin en güçlü topluluğu haline gelen İskitler Hunlar tarafından yerlerinden oynatıldığında Kimmerlerin arazisine girmişlerdi. Kimmerler de onların önünden çekilerek batıya doğru göç etmeye başlamış, Kafkasya'ya, oradan da Anadolu'ya gelmişlerdir.¹⁰

İskitlerin önünden batıya doğru ilerleyen Kimmerler, Karadeniz'in kuzeyindeki alana yayılmıştır. Doğu Anadolu'da bu sırada Urartular ve Asurlular arasında büyük bir güç mücadelesi vardır. Kafkaslardan güneye doğru inen Kimmerlerin bölgede göçükmesiyle birlikte bölgenin siyasi durumu

⁶ Kıymet, 2014: 83.

⁷ Günaltay, 1987a: 285-286.

⁸ Tarhan, 2002: 599.

⁹ Czeglédy, 1998: 13-14.

¹⁰ Tellioğlu, 2005: 238.

büyük ölçüde değişecektir. Kafkasya'dan gelen bu göçmenler Urartu ülkesine büyük zararlar verdikten sonra İç Anadolu'ya yönelecektir.¹¹

Asur yazıtlarına göre Kimmerler II. Sargon devrinde Güney Kafkasya'ya gelmişlerdi.¹² Buradan güneye yönelen Kimmer akınları önce Urartuları ardından Asurluları tehdit etmeye başlamıştı.¹³ Ancak Asur Kralı II. Sargon, ülkesini Kimmer akınlarından korumayı başarmıştır. Doğu Anadolu'dan İç Anadolu'ya yönelen Kimmer akınları Friglere büyük zarar verecektir. MÖ 696/695 civarında Frigya topraklarına saldıran Kimmerler, başkent Gordion'u ele geçirerek Frig Devleti'ni ortadan kaldırmıştır.¹⁴ Büyük kısmı İç Anadolu bölgesine yerleşerek bozkır-göçebe geleneklerini devam ettirirken¹⁵ bir kısmı kuzeye çıkmış, Karadeniz Bölgesi'nde bugünkü Ereğli'den doğuda Trabzon'a kadar olan alanı ele geçirmiştir.

Kimmer hâkimiyetinin Orta ve Doğu Karadeniz bölgelerini kapsadığı anlaşılmaktadır. Onların egemenlik kurduğu yerler arasında Ünye de vardır. Ancak Kimmerlerin aynı zamanda Ünye'ye yerleştiği de arkeolojik kanıtlarla tespit edilmiştir. Daha önce Gaşkalar da buraya hâkim olmasına rağmen onların Ünye'ye yerleştiğine dair kaynağa sahip değiliz. Ancak Kimmerlerin Ünye'yi iskâna açtığıyla ilgili çok açık delile ulaşılmıştır. Karadeniz bölgesinde Kimmerlerden kalma iki buluntu vardır. Bunlardan birisi Amasya Gümüşhacıköy'de bulunan kurganda insan ve at gömüsü bulunan mezarlar oda şeklinde örülmüş duvarlarla çevrilidir.

Kurganın içinde bulunan materyaller ise ölü hediyesi olarak bilinen uzun demir kılıç, tunç balta, gem parçaları ve tipik ok uçlarından oluşmaktadır. Diğerleri ise Kimmerlerin son eserlerinden biri olarak kabul edilen ve MÖ VI. yüzyıla ait olduğu düşünülen phiale tipi gümüş kaptır ve bu kap Ünye'de bulunmuştur.

Bu kapta badem şeklindeki beş tümseğin ortasına beş dağ keçisi motif kabartma olarak işlenmiştir. Orta kısmında ise yıldız motifinin uçlarında tomurcuklar gözükmetedir.¹⁶ Dağ keçisi motifi Türklerin en çok kullandığı sembollerden birisidir. Mağara ve kaya resimlerinde sıkça kullanılan bu figüre Çin sınırından Doğu Avrupa'ya kadar Türklerin yayıldığı her yerde rastlamak mümkündür.¹⁷ Ünye'de bulunan Kimmerlere ait kapta da bu motife rastlanması hem bölgedeki en eski Türk izi olması bakımından oldukça değerlidir hem de Kimmerlerin Türklükle ilişkisi açısından oldukça kıymetlidir.

Kimmerlerin Karadeniz'in güney kıyılarındaki hâkimiyeti uzun süreli olmayacaktır. Çünkü onları takip ederek Anadolu'ya ve Karadeniz bölgesine gelen İskitler Kimmerlerin bölgeden ayrılarak daha kuzeye çekilmelerine sebep olmuşlardır. Böylece Ünye ve çevresini terk eden Kimmerler Kırım civarına göç ederek bölgeyi boşaltmışlardır.

¹¹ Durmuş, 2020: 248.

¹² Minns, 1970: 188.

¹³ Tansuğ, 1949: 538.

¹⁴ İplikçioğlu, 1994:77.

¹⁵ Tarhan, 1984: 111-113.

¹⁶ Tarhan, 1983: 117.

¹⁷ Somuncuoğlu, 2008: bkz.

Kimmerlerin ardından Karadeniz bölgesine yerleşen İskitler, tarihçilerin kökeni ve ana vatanı hakkında farklı fikirler ileri sürdüğü bir topluluktur. Herodotos onların yaşadığı coğrafya, gelenek ve göreneklere, savaş teknikleri gibi konularda ayrıntılı bilgi vermektedir.¹⁸ İskitler buldukları bu coğrafya üzerinde farklı topluluklar ile temas ederek kendilerinden bahsettirmişlerdir. Yazılı kaynaklarda adı geçen İskitleri her topluluk farklı şekilde anlatmaktadır.¹⁹ Mesela İranlılar onlara Saka derken²⁰ Hintliler benzer bir isimle Şaka,²¹ Asurlular Aşguzay²² adını verir. Tevrat'ta ise onlar Aşkenaz ismiyle anılmaktadır.²³

İskitlerin adı ve tarihi ile ilgili yazılan kaynaklardan elde edilen bilgiler ve arkeoloji çalışmaları sonucunda bulunan materyaller ışığında İskitlerin kökeni hakkında birden fazla görüş oluşmaktadır. Bu görüşlerden bazıları İskitlerin, İran, Turan ve Slav bir topluluk olduğu şeklinde değerlendirmeleri bulunmaktadır. İran kökenli olduğunu savunanlar XIX. yüzyılda yapılan çalışmalarda İskitlerin dini anlayışı ile İran dini kıyaslanarak bu iki din anlayışı arasında bağlantı kurulmaya çalışılmıştır. İskitlerin Slav kökenli olduklarını savunan Ruslardır. Ruslar, İskitlerin yayıldıkları coğrafya sebebi ile Sibiryaya civarında bulunan kalıntılar sonucu bu bağlantıyı kurarak İskitlerin Batı-Sibiryalı olduğunu savunan görüşleri bulunmaktadır.²⁴ Turani bir topluluk oldukları meselesi İskitlerin tarihi incelemeye başlandığı ilk dönemlerde batılı tarihçiler tarafından desteklenmemiştir. Ancak zaman ilerledikçe yapılan kazı çalışmalarının artması ve yazılı kaynaklarda bahsi geçen yaşam tarzı ile İskitlerin Ural-Altay kökenli bir topluluk olduğu gerçeği inkâr edilemez hale gelmiştir. İskitlerin antropolojik, filolojik ve kültürel bakımdan Hun ve Göktürklerle pek çok ortak özelliği bulunması,²⁵ mitolojik²⁶, sanatsal²⁷ ve inanç bakımından²⁸ benzerlikler İskitlerin kökenini netleştirmeye başlamıştır.

İskitlerin etnik kökeni hakkında yapılan çalışmalar sürecinde yayıldıkları coğrafya ve bu coğrafyada bıraktıkları izlerde son derece önemlidir. İskitler Orta Asya bozkırlarından yukarıda sözünü ettiğimiz üzere Kimmerleri batıya göç etmeye zorlayan topluluktur. İskitlerin yayılma alanı Çin sınırından Tuna Nehrine kadar uzanmaktaydı. Onların Karadeniz bölgesinde gözükmeleleri Kimmerlerin ardından olmuştur. Kimmerleri takip ederek Kafkaslar üzerinden Doğu Anadolu'ya giren İskitler ile dostça geçinmek isteyen Urartu Kralı II. Rusa bunda çok başarılı olamamıştır. MÖ 590'da Urartu Devleti'nin kuzey bölgesini ele geçiren²⁹ İskitler karşısında fazla dayanamayan Urartular kısa sürede yıkılmıştır.³⁰ Bu gelişmeyle bölgedeki güç dengeleri değişmeye

¹⁸ Herodotos, *Herodot Tarihi*, IV.

¹⁹ Durmuş, 2008: 3.

²⁰ Pliny, *Natural History*, II.

²¹ Ruben, 1944: 197.

²² Günaltay, 1987b: 558.

²³ Kitabı Mukaddes, 10, 8.

²⁴ Memiş, 1987: 13.

²⁵ Grousset, 24-26.

²⁶ Ögel, 2014: 207.

²⁷ Ögel, 1988: 33-35, 54-55, 216.

²⁸ Tarhan, 1969: 145-170.

²⁹ Frye, 1962: 66.

³⁰ Durmuş, 1997: 279-281.

başlamıştır. Asurlulara karşı İskitler, Babilliler ve Medlerle işbirliği yapmıştır. Bu ittifakın sonucunda Asurlular tarih sahnesinden çekilmiştir.³¹

İskitler Doğu Anadolu'nun siyasi yapısını önemli ölçüde değiştirdikten sonra İç Anadolu'ya yönelmişlerdir. Herodot'un kayıtlarından İskitlerin bu bölgenin hâkimiyetini ele geçirdiği çok açık bir biçimde anlaşılmaktadır. Bu dönemde bazı İskit boyları kuzeye yönelerek Karadeniz bölgesine yayılmaya başlamıştır. Özellikle antik Yunan kaynaklarında bu gelişme ile ilgili birçok bilgi bulunmaktadır. İskitlerin Sinop'tan Trabzon'a kadar olan alanı ele geçirdiğini yazan bu kaynaklardan Ünye ve çevresinin de İskit egemenliğine girdiği anlaşılmaktadır³². Tarihi kaynaklar Karadeniz sahilindeki İskit yerleşim alanını bu şekilde tarif ederken son dönemde ele geçen bazı arkeolojik buluntular bu bilgileri somutlaştırmaktadır. Bu bağlamda İskitlere dair Salıpazarı, Terme ve Mesudiye civarında bulunan runik yazılı malzemelerin yanı sıra bu kayaların üzerinde Türkleri betimleyen semboller özellikle dağ keçisi gibi motiflerin var oluşu onların bölgede yaşadıklarının kanıtıdır.³³ Ünye'de İskit dönemine ait bilinen henüz bir materyal ve bulgu olmasa da, çevrede çıkan malzemeler Ünye ve yakın çevresinde de onlara dair bir buluntunun var olma ihtimalini ortaya koymaktadır. Bölgede yapılacak yüzey ve kazı çalışmaları bu zamana kadar bilinenleri değiştirebilecek öneme sahiptir.

İskit hâkimiyetinden sonra bölgeye gelen Ksenophon'un seyahatinden edindiğimiz bilgilere göre bölgede kolonicilerden farklı kökene ve kültüre sahip çeşitli topluluklar yaşamaktadır. Bazı araştırmacılar bunları İskit bakiyesi olarak kabul eder. O sebeple bunların Ordu ve çevresindeki yayılma alanı bizim için önemlidir. Ksenophon'un Onbinlerin Dönüşü adlı eserinde yazıldığı üzere Perslere yenilen Yunan ordusu ülkelerine geri dönebilmek için Mezopotamya'dan kuzeye yönelerek Karadeniz'e ulaşmıştır. O, Çoruh vadisinden itibaren Skythen ülkesi olarak bahsettiği İskitlerin yerleşim yerlerinden geçerken bölge halklarını anlatmıştır. Bunlar Makronlar, Kolhlar, Khalybler ve Tibarenler gibi birbirinden farklı özelliklere sahip topluluklardır.³⁴ Ksenophon, Ünye ve çevresinden bahsettiği bölümde ise bölgenin adının Kotyora (Ordu) olduğunu, orada bulunan halkların çoğunlukla vahşi topluluklardan oluştuğunu yazar. Tibaranoslar denilen bu topluluk genellikle dağlık kesimlerde yaşardı. Onların sahil boyunca birkaç sağlam kalesi dışında yerleri yoktu. Hayvancılık ve denizcilik ile uğraşan bu halk Mossynoikoi adlı bir başka toplulukla komşuydu.³⁵ Böylece biz MÖ 401'de Ünye ve çevresinde koloniciler dışında halkların yaşadığını çok açık bir biçimde anlayabiliyoruz.

Ünye ve çevresi hakkında bilgi bulunan diğer bir kaynak Arrianus'un Karadeniz seyahatiyle ilgili notlardır. O Kotyora'nın Sinope kolonisine bağlı bir yer olduğunu yazar. Ayrıca eserde bulunan haritada Ünye'nin hemen yanında Phadisane adlı bir kaleden bahsetmiştir.³⁶ Bölgenin ilkçağdaki durumu hakkında en önemli kaynaklardan bir diğeri Strabon'dur. O, yöreye hâkim

³¹ Durmuş, 2020: 255.

³² Koromila, 1991: 33-35.

³³ Yılmaz, 2018: 264.

³⁴ Tellioglu, 2004: 48.

³⁵ Ksenophon, *Anabasis*, V.VI.VII.VII.

³⁶ Arrianus'un *Karadeniz Seyahati*, XVI.

olan Mithradates hanedanlığından bahsederken bölgenin siyasi, coğrafi ve kültürel durumunu da anlatmıştır. Bu kısımda Terme'den sonra Sidene isimli bir yerleşim yerinden bahsetmektedir.³⁷ Bahsi geçen yerin Terme ve Ordu arasında bir yer olduğu anlaşılmaktadır. Buranın Bolaman olduğu ve bu sınırlar içerisinde Ünye'nin de yer aldığı düşünülmektedir. Ancak bu konuda daha somut bilgiler elde edilene kadar net bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü Ünye ve civarından bahseden ilkçağ kaynakları bölgeyi genel olarak değerlendirmiştir. Ancak bunlardan Ünye ve çevresinde aktif bir yaşam izi var olduğu açıkça fark edilmektedir.

İskit hâkimiyeti sırasında ortaya çıkan kolonicilik faaliyetleri, Karadeniz bölgesinin tarihini derinden etkileyecek bir dönemi başlatmıştır. Kolonicilerle birlikte Karadeniz havzasının sahil kesiminde ticaret yapmak için bölgeye gelen tüccar topluluklar ortaya çıkmıştır. Ancak onlar bölgeye geldiğinde Aşkenaz adıyla andıkları bir toplulukla karşılaşmışlardır. Aşkenaz ismi İskitler için kullanılan bir ifadedir.³⁸ Böylece İskitlerin kolonicilerden önce bölgede var olduğu çok açıktır. Pek çok tarihçi Karadeniz'in yerleşim ve medeniyet tarihini kolonicilerle birlikte başlatsa da aslında bundan önceki geçmişi yok sayarak gerçekleri çarpıtmaktadır.

Sonuç

Ünye'deki Türk varlığını Kimmerler ile birlikte başlatmak tarihi gerçeklere uygun düşer. Tarih öncesi yerleşimciler ve Gaşkalardan sonra Karadeniz bölgesine göç eden Kimmerler bölgenin üçüncü yerleşimcileri olmuşlardır. Son yıllarda gelişen Kimmerler hakkında ki araştırmalar Kimmerlerin Orta Asyalı ve Türk olduğu konusunda çok güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır. Dolayısıyla MÖ VII. yüzyılda bölgeye gelen Kimmerler ile birlikte bölgedeki Türk varlığını da başlatabiliriz. Kimmerleri takip ile Karadeniz bölgesine gelen ve onları Kırım ve çevresine çekilmek zorunda bırakan İskitler bölgedeki diğer bir Türk topluluğudur. Ünye ve çevresinde ki İskit hâkimiyeti çok daha uzun süreli olmuştur. MÖ V. yüzyılın sonunda bölgedeki varlığı bilinen Grekçe bilmeyen topluluklar İskitlerin yöredeki kalıntısı olmalıdır. Selçuklulardan sonra başlayan göçler ile birlikte Türkler, Ünye ve çevresine yeniden gelmişlerdir. Ancak bu sefer daha kalıcı olmuşlar ve günümüze kadar aynı bölgede yaşamışlardır.

Kaynakça

AKTAŞ, E., 2018. *Roma imparatorluk Döneminde Orta ve Doğu Karadeniz Yerleşim Yerleri*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış, Doktora Tezi, Aydın.

Arrianus'un Karadeniz Seyahati, 2005. Çev.: Murat Arslan, *Odin Yayıncılık*, İstanbul.

³⁷ Strabon, *Geographika*, XII.1. - Işık, 2001: 98,99.

³⁸ Tellioglu, 2004: 54.

- CZEGLÉDY, K., 1998. *Bozkır Kavimlerinin Doğu'dan Batı'ya Göçleri* Çev: E. Çoban, İstanbul.
- DURMUŞ, İ., 2020. "Asur Devleti'nin Kimmer/İskit İlişkisi", *Eski Mezopotomya'nın Siyasi Tarihi*, Değişim Yayınları, İstanbul, ss. 245-262.
- DURMUŞ, İ., 2008. *İskitler (Sakalar)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- DURMUŞ, İ., 1997. "Anadolu'da Kimmerler ve İskitler", *Bellekten*, ss.273-286.
- EMİR, O., 2012. "Eskiçağ 'da Doğu Karadeniz Bölgesinin Jeopolitik Önemi", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 13/13, ss.9-26.
- FRYE, N. R., 2009. *The Heritage of Persia*, Çev.: Füsün Tayanç- Tunç Tayanç, Arkadaş Yayınları, Ankara.
- GROUSSET, R., 2019. *Bozkır İmparatorluğu*, Çev.: Reşat Uzman, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- GÜNALTAY, Ş., 1987. *Yakınşark- II, Anadolu*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- GÜNALTAY, Ş., 1987. *Yakın Şark IV, II Bölüm, Romalılar Zamanında Kapadokya, Pont ve Artaksiad Krallıkları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- HERODOTOS., 1991. *Herodot Tarihi*, Çev.: Müntekim Ökmen, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- IŞIK, A., 2001. *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- İPLİKÇİOĞLU, B., 1994. *Eskiçağ Tarihinin Ana Hatları*, Bilim Teknik Yayınevi, İstanbul.
- KIYMET, K., 2014. *MÖ. II. Binde Orta Karadeniz Bölgesi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Ankara.
- Kitabı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit*, 2015. Kİtab-ı Mukaddes Şirketi, Tekvin Bap 10, İstanbul.
- KOROMILA, M., 1961. *The Greeks in the Black Sea*, Center For Hermeneutical, Athens.
- KÖKTEN, İ. K., 1962. "Anadolu Ünye'de Eski Taş Devrine (Paleolitik) Ait Buluntular", *AÜDTCFD*, 20/¾, Ankara, ss.275-279.
- KSENOPHON., 1974. *Anabasis Onbinlerin Dönüşü*, Çev: Tanju Gökçöl, Hürriyet Yayınları, İstanbul.
- MEMİŞ, E., 1987. *İskit'lerin Tarihi*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya.
- MINNS, E. H., 1970. "The Scythians and Northern Nomads", *The Cambridge Ancient History*, III, Cambridge.
- ÖGEL, B., 1984. *İslâmiyet'ten Önce Türk Kültür Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖGEL, B., 2014. *Türk Mitolojisi I*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- ÖZSAİT, M., 2007. "Arkeolojik Verilerin Işığı Altında Ünye", *Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü 25. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, C. II. , Kocaeli, ss.293-300.

- PEHLİVAN, M., 1991. "Kaşkaların Eski Anadolu Tarihindeki Yeri ve Önemi", *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2/2, Van, ss.1-44.
- PLINY., 1947. *Natural History*, II, Çev.: Harris Rackham, Penguin Classics. London.
- RUBEN, W., 1944. *Eski Hind Tarihi*, Çev.: C.Z. Sarıbay, İdeal Matbaa, Ankara.
- SOMUNCUOĞLU, S., 2008. *Taştaki Türkler*, İlke Basın Yayın, İstanbul.
- STRABON., 2000. *Antik Anadolu Coğrafyası, XII, XIII, XIV*, Çev.: A. Pekman, Arkeoloji Ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- TANSUĞ, K., 1949. "Kimmerlerin Anadolu'ya Girişleri ve MÖ. 7nci Yüzyılda Asur Devletinin Anadolu İle Münasebetleri", *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.7, S.4, ss.535-550.
- TARHAN, M.T., 2002. "Ön Asya Dünyasında İlk Türkler Kimmerler ve İskitler", *İstanbul Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Ankara, ss.597-610.
- TARHAN, M. T., 1983. "Eski Anadolu Tarihinde Kimmerler", *Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Araştırma Sonuçları Toplantıları*, C. 1, İstanbul.
- TARHAN, M. T., 1969. "İskitler'in Dini İnanç ve Adetleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, İstanbul, ss. 145-170.
- TELLİOĞLU, İ., 2005. "Kimmer ve İskit Göçlerinin Doğu Anadolu Bölgesindeki Etkileri", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, ss. 237-245.
- TELLİOĞLU, İ., 2004. *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Serander Yayınları, Trabzon.
- YILMAZ, E., 2018. "Samsun'da Taş Pişmiş Toprak ve Ahşap Üzerinde Görülen "Tamga ve Türk Runik Yazı" Örnekler", *Amisos*, ss. 259-286.